

ଓଡ଼ିଶାର କବି ଜୟଦେବ

ଦୀନକୃଷ୍ଣ ଯୋଷୀ

ବୈଶାଖ ମାସ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ତୃତୀୟା ତିଥିକୁ ଅକ୍ଷୟ ତୃତୀୟା ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ବିଶେଷତଃ ଚାଷୀମାନେ ଏହି ଦିନ ନୂତନ ନିର୍ବାଚିତ ବିହନ ଜମିରେ ବୁଣିବାର ଦେଖାଯାଇଥାଏ । ତେଣୁ ଆଗରୁ ଜମି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଏକ ଶୁଭ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ବାଛି ଉକ୍ତ ଦିନର ଅପେକ୍ଷାରେ ରହିଥାଆନ୍ତି । ଗ୍ରାମଦେବୀଙ୍କୁ ଏହିଦିନ ପୂଜା କରିବାର ବିଧାନ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥାଏ । ପୁରାଣ ବର୍ଣ୍ଣିତ ମହାନ୍ ଯୋଦ୍ଧା ଓ ସମାଜସେବୀ ପରଶୁରାମଙ୍କର ଜନ୍ମ ଏହିଦିନ ହୋଇଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ତତ୍କାଳୀନ ସମାଜର ଭ୍ରଷ୍ଟାଚାର, କ୍ରୁପା, ଅସାମାଜିକତା ଓ ଦୁର୍ନୀତି ଇତ୍ୟାଦି ଦେଖି ପରଶୁରାମଙ୍କର ହୃଦୟ ବ୍ୟଥିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ସେ ଏହାର କାରଣ ଜାଣିବା ସକାଶେ ବାହାରି ପଡ଼ିଲେ । ଅନୁସନ୍ଧାନରୁ ଜଣାପଡ଼ିଲା ଯେ ସେତେବେଳର ଶାସକମାନେ ବିଳାସବ୍ୟସନରେ ରହି ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ସୂଚାରୁରୂପେ ସଂପାଦନ କରିବା ପାଇଁ ଚାହୁଁ ନଥିଲେ । ପରଶୁରାମ ଜନ ଆନ୍ଦୋଳନ ମାଧ୍ୟମରେ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଠିକଣା ବାଟକୁ ଆଣିବା ପାଇଁ ଚିନ୍ତାକଲେ । କିନ୍ତୁ କ୍ଷତ୍ରୀୟ ଶାସକମାନଙ୍କ ଭୟରେ କେହି ହେଲେ ପରଶୁରାମଙ୍କୁ ସହାୟତା କରିବା ପାଇଁ ରାଜି ହେଲେ ନାହିଁ । ପରଶୁରାମ ଈଶ୍ଵରଙ୍କୁ ସାକ୍ଷୀ ରଖି ନିଜର ଶୌର୍ଯ୍ୟ ଓ ପରାକ୍ରମ ବଳରେ ଦୁର୍ନୀତିର ମୂଲୋତ୍ପାତନ କରିବାକୁ ବାହାରି ପଡ଼ିଲେ ଓ ପରିଶେଷରେ ସେ ସଫଳ ମଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଯଶ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବାରେ ଲାଗିଲା । ତେଣୁ ତାଙ୍କୁ ଅବତାରୀ ପୁରୁଷର ମାନ୍ୟତା ଦିଆଗଲା । ହିନ୍ଦୁ ମାନ୍ୟତା ଅନୁସାରେ ପରଶୁରାମ ହେଉଛନ୍ତି ଈଶ୍ଵରଙ୍କର ଦଶ ଅବତାର ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ । ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଯୋଗୁଁ ସେ ଅମର ହୋଇ ରହିଅଛନ୍ତି । ଯୁଗେ ଯୁଗେ ମହାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ମହାନତାର କଷ୍ଟରେ ପରୀକ୍ଷିତ ହୋଇ ଏହି ଧରାପୃଷ୍ଠରୁ ବିଦାୟ ନେଲା ପରେ ମଧ୍ୟ ଜନମାନସରେ ସର୍ବଦା ପ୍ରେରଣାର ସ୍ରୋତ ଭାବରେ ରହିଆସିଛନ୍ତି ।

ଏହି ଦିନ ଓଡ଼ିଶା ମାଟିରେ ଜଣେ ମହାନ୍ ଭକ୍ତ ତଥା କବିଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ସୁଗନ୍ଧ ବିତରଣ କରିଥିବାର ଇତିହାସ କହେ । ଏହି ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ଵ ବର୍ତ୍ତମାନ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଜିଲ୍ଲାର ବାଲିପାଟଣା ଅନ୍ତର୍ଗତ ପ୍ରାଚୀ

ନଦୀକୂଳରେ କେନ୍ଦୁଲି ଗ୍ରାମରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ପ୍ରାଚୀ ନଦୀକୁ କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ଅଜୟ ନଦୀ ଓ କେନ୍ଦୁଲି ଗ୍ରାମକୁ କେନ୍ଦୁବିଲ୍ଲ ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥାଏ । କେତେକ ବଙ୍ଗାଳୀ ଲେଖକ ପଣ୍ଡିତବଙ୍କର କେନ୍ଦୁଲି ଗ୍ରାମକୁ ଜୟଦେବଙ୍କର ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ବୋଲି ଦାବି କରି ଆସୁଥିଲେ, କିନ୍ତୁ କେତେକ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ପ୍ରମାଣ ମିଳିସାରିବା ପରେ ସେମାନଙ୍କର ଦାବୀକୁ ଗୁରୁତ୍ଵ ଦିଆଯାଉନାହିଁ । ଏମିତି ଏକ ପ୍ରମାଣ ଚୈତନ୍ୟ ଦେବଙ୍କ ସମୟରେ ମିଳିଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ଥରେ ଚୈତନ୍ୟ ଦେବ ପଞ୍ଚସଖାଙ୍କ ସହିତ ମିଶି ସଂକୀର୍ତ୍ତନ କରିବା ସମୟରେ ଜୟଦେବ ରଚିତ ଗୀତଗୋବିନ୍ଦର ତାଳ ସହିତ ତାଳ ଦେଇ ଭାବବିଭୋର ହୋଇ ନୃତ୍ୟ କରିଥିବାର ଜଣାଯାଇଛି । ତେଣୁ ଜୟଦେବଙ୍କର ଜନ୍ମସ୍ଥଳୀ ଓଡ଼ିଶାର କେନ୍ଦୁଲି ଗ୍ରାମ ବୋଲି ବିଶ୍ଵାସ କରାଯାଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆହୁରି ଅନେକ ପ୍ରମାଣ ମଧ୍ୟ ମିଳିସାରିଲାଣି । ଜୟଦେବଙ୍କର ଗୀତଗୋବିନ୍ଦ କାବ୍ୟ ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶା ବାହାରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଚାର ହୋଇଥିବାର ଜଣାପଡ଼େ । ପୃଥ୍ଵୀରାଜ ଚୌହାନଙ୍କର ରାଜଦରବାରରେ ଜୟଦେବଙ୍କର ଗୀତଗୋବିନ୍ଦ କବି ତାହ ବରଦାଈଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପଠିତ ହୋଇଥିବାର ଇତିହାସରୁ ଜଣାପଡ଼େ । ରଚିତ ହେବାର ୩୦-୪୦ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଏହା ସମଗ୍ର ଭାରତବର୍ଷରେ ପ୍ରଚାରିତ ହୋଇଥିଲା । ଉତ୍କଳର ସଂସ୍କୃତି, ଐତିହ୍ୟ ଓ ପରମ୍ପରା, ସାହିତ୍ୟ, ନୃତ୍ୟ ଓ ସଂଗୀତର ଉତ୍କର୍ଷତା ସେତେବେଳେ କେତେ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ଥିଲା ତାହା ଜଣାପଡ଼ିଥାଏ ।

ଜୟଦେବ ରାମାନୁଜାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଆରାଧ୍ୟ ଜଗନ୍ନାଥ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ କୃଷ୍ଣ ଓ ରାଧା ରୂପରେ ବିଶ୍ଵାସ କରୁଥିଲେ । ସମୁଦ୍ର ମନ୍ଥନ ସମୟରେ ଉତ୍ପତ୍ତି ଲାଭ କରିଥିବା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଯେ ରାଧା ତାହା ସେ ବିଶ୍ଵାସ କରୁଥିଲେ । ଗୀତଗୋବିନ୍ଦ କାବ୍ୟରେ ବାରଟି ଅଧ୍ୟାୟ ରହିଛି ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଚବିଶିଟି ଛାନ୍ଦ ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛାନ୍ଦରେ ଆଠଟି ପଦ ରହିଅଛି, ଏହାକୁ ଅଷ୍ଟପଦୀ ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ଜୟଦେବଙ୍କର ଧର୍ମପତ୍ନୀ ହେଉଛନ୍ତି ପଦ୍ମାବତୀ । ତାଙ୍କର ପରିଣୟ ବିଷୟରେ ଏକ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ରହିଛି । ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କ ପିତାମାତା ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରୁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଦର୍ଶନ ପାଇଁ ପୁରୀ ଆସିଥିଲେ । ପୁରୀରେ ସେମାନଙ୍କୁ ସ୍ଵପ୍ନାଦେଶ ହେଲା ଯେ ସେମାନେ ତାଙ୍କ ଝିଅର ବର କେନ୍ଦୁଲି ଗ୍ରାମରେ ପାଇବେ । ସେମାନେ

କେନ୍ଦୁଲି ଗ୍ରାମକୁ ଯାଇ ଜୟଦେବଙ୍କୁ ଖୋଜିବାରେ ଲାଗିଲେ । ଜୟଦେବ ସେତେବେଳେ ଅଜୟ ନଦୀକୂଳରେ ଧ୍ୟାନମଗ୍ନ ଥାଆନ୍ତି । ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ ଅର୍ଦ୍ଧପାଗଳ ବୋଲି ପରିଚୟ ଦେଇଥିଲେ । ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କର ପିତାମାତା ତାଙ୍କୁ ସମସ୍ତ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଜଣାଇବା ପରେ ମଧ୍ୟ ସେ ବାହା ହେବାକୁ ରାଜି ହୋଇନଥିଲେ । ପରିଶେଷରେ ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କର ପିତାମାତା ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଧ୍ୟାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପରଦିନ ଜୟଦେବଙ୍କୁ ସ୍ୱପ୍ନାଦେଶ ହେବାରୁ ସେ ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କୁ ପତ୍ନୀ ରୂପରେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଦମ୍ପତି ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ନିଜ ଗ୍ରାମକୁ ଯାତ୍ରା କଲେ । ପଦ୍ମାବତୀ ଅତି ଅଳ୍ପ ସମୟରେ ଗୀତଗୋବିନ୍ଦର ତାଳେ ତାଳେ ନୃତ୍ୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେ ନୃତ୍ୟରତା ସମୟରେ ଭାବବିଭୋର ହୋଇ ଉଠୁଥିଲେ । କେତେକଙ୍କ ମତରେ ଜୟଦେବ ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କ ନୃତ୍ୟର ତାଳକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ଏହି କାବ୍ୟ ରଚନା କରିଥିଲେ । ଜୟଦେବଙ୍କର ଗୀତଗୋବିନ୍ଦ ଓଡ଼ିଶା ତଥା ଓଡ଼ିଶା ବାହାରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ବେଶ୍ ଆଦୃତ ।

ଶ୍ରୀ ମାଧବ ପଟ୍ଟନାୟକ ହେଉଛନ୍ତି ଚୈତନ୍ୟ ଓ ପଞ୍ଚସଖା ଯୁଗର କବି ଯିଏକି ସେହି ସମୟର ଘଟଣାବଳୀ ସମ୍ପର୍କରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ଯାଇଛନ୍ତି । ୧୯୮୦ ମସିହାରେ ତାଙ୍କର ତିନୋଟି ତାଳପତ୍ରପୋଥି

ଓଡ଼ିଶାର ତିନୋଟି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରୁ ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କ ଅନୁସାରେ ଜୟଦେବଙ୍କ ଗୀତଗୋବିନ୍ଦ କାବ୍ୟ ୧୧୫୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଗୋଡ଼ଗଙ୍ଗ ଦେବଙ୍କ ସମୟରେ ରଚିତ ହୋଇଥିଲା । ପଞ୍ଚସଖା ହେଉଛନ୍ତି ବଳରାମ ଦାସ, ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ, ଅରୁଣାଚାର୍ଯ୍ୟ ଦାସ, ଅନନ୍ତ ଦାସ ଓ ଯଶୋବନ୍ତ ଦାସ । ଶ୍ରୀ ମାଧବ ପଟ୍ଟନାୟକ ତାଙ୍କ କୃତିରେ ଚୈତନ୍ୟ ଦେବ ଓ ପଞ୍ଚସଖାଙ୍କ ବିଷୟରେ ଅନେକ ଘଟଣାର ଅବତାରଣା କରିଯାଇଛନ୍ତି । ତେଣୁ ତାଙ୍କ କୃତିକୁ ପୌରାଣିକ ନ କହି ଐତିହାସିକ କହିବା ଉଚିତ ମନେ ହେବ । ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କ ସମୟରୁ ହିଁ ପୁରୀ ମନ୍ଦିରରେ ଦେବଦାସୀ ପ୍ରଥାର ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବାର ଜଣାଯାଇଛି । ଶ୍ରୀ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନା ଅନୁସାରେ ପ୍ରଥମେ ଜୟଦେବ ମାଧବଙ୍କୁ ନିଆଳିଠାରେ ଆରାଧନା କରୁଥିଲେ । ସେ ପୁରାଣ, ଶାସ୍ତ୍ର, ନୃତ୍ୟ ଓ ସଂଗୀତରେ ପାର୍ଣ୍ଣତ୍ୟ ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ । ଅତି କମ୍ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କର କୃତି ଓଡ଼ିଶା ତଥା ବାହାରେ ଆଦରଲାଭ କରିଥିଲା ।

ରବେଷକ, ଇତିହାସ ବିଭାଗ
ସମ୍ବଲପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ
ଜ୍ୟୋତିବିହାର, ବୁର୍ଲା

